



શિક્ષા સેવા સંરક્ષા

બરછી કાર્યાલય C/O. ફાઇન આર્ટ પ્રિન્ટર્સ  
કોટેયાનગર મેઈન રોડ, કોટેયા ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલ બિલ્ડીંગ,  
રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૧.  
મો. ૯૪૨૮૭ ૦૦૧૭૫/મો. ૯૮૪૬૦૧૬૮૪૪ (WhatsApp)  
email : barchhi@rediffmail.com  
www.barchhi.com

ઓગષ્ટ-૨૦

અંક : ૧

વર્ષ : ઓગષ્ટથી જૂલાઈ

વર્ષ : ૫૭

• તંત્રી • • લવાજમ •  
વિરેન શાં. ઘોળકિયા વાર્ષિક રૂ. ૨૦૦/-



સ્થાપક તંત્રી શાંતિભાઈની  
ઉત્તમી પૂજ્યતિથિએ સ્મૃતિ વંદના



આંસુ

ક્યારેક સરી પડે છે,  
ક્યારેક હસી પડે છે,  
આંખના આંસુઓ,  
ક્યારેક દડી પડે છે.  
ઉપર કોરાકટ લાગે,  
અંદરથી રડી પડે છે.  
હૈયાધારણ વચ્ચે તો,  
જાણે કે ખરી પડે છે.  
ચહેરાઓ હવે થાક્યા,  
દર્પણમાંએ નડે છે.  
સપનાઓની આહટ,  
વચ્ચે સાવ થરથરે છે.  
લાગે છે ઘબકાર ચૂકે,  
ખાલી ના સળવળે છે.  
સાયવી રાખ્યા તો યે,  
ખાલિપામાંખખડે છે.  
ઝૂકે છે પાંપણો જ્યારે,  
ખળખળ ત્યાં સ્મરે છે.  
ભૂષિત શુકલ, રાજકોટ  
મો. ૯૬૮૭૦૭૬૦૫૬



## તંત્રી સ્થાનેથી...કલમ કડછી બરછી પઠમા વર્ષમા પ્રવેશ ટાકણે...

કલમ કડછી બરછીના સ્થાપક તંત્રી મુ. શાંતિભાઈની ૩૩મી પૂણ્યતિથિએ શત શત પ્રણામ. શિક્ષણ સેવા અને સંરક્ષણના મુદ્રાલેખ સાથે શાંતિભાઈ દ્વારા બરછીના પ્રકાશનનો પ્રારંભ ૧૫ ઓગષ્ટ-૧૯૫૫ના રોજ રૂ. ૨/- ના લવાજમ સાથે કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ વચ્ચેના વર્ષોમાં તેઓની સરકારી નોકરી સબબ પ્રકાશન સ્થગિત કરવામાં આવ્યું હતું અને નિવૃત્તિ બાદ પુનઃ શરૂ કરવામાં આવ્યું...જેને પણ ૫૬ વર્ષ પૂર્ણ થઈ ગયા. વર્ષ ૧૯૫૫માં બરછી શરૂ થયું ત્યારે વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨/- જેમાં વાર્ષિક ૨૪ પૈસા પોસ્ટેજ હતું, બાદમાં રૂ. ૩.૬૦ (૬૦ પૈસા પોસ્ટેજ) હતું. સમયાંતરે પોસ્ટેજ પ્રિન્ટીંગ ખર્ચ વધતા જતાં રૂ. ૫, ૧૨, વર્ષ-૧૯૮૮માં રૂ. ૧૪, ૧૮, ૩૫, ૫૦, તેમ આજે રૂ. ૨૦૦/- (જેમાં પોસ્ટેજ રૂ. ૪/-) છતાં તે સમયથી આજ સુધી સૌએ બરછીને પોતીકું ને યજ્ઞકાર્ય સમજી નિઃસ્વાર્થ સેવાભાવી પ્રતિનિધીઓ અને જ્ઞાતિજનોના અવિરત સાથ સહકારથી આજ પર્યંત ચાલુ રહી શક્યું છે. એટલું જ વચ્ચે વચ્ચે આવેલ બરછીના કસોટીકાળમાં જ્ઞાતિજનોએ સાથ સહકાર અને સધિયારો આપી ઉગાર્યા પણ છે...આ પ્રેમ-આદરની મારા તંત્રી સ્થાનના ૩૩મા વર્ષે અત્રે સાભાર નોંધ લેવી ઘટે જ.

આજે તો સમગ્ર વિશ્વનો જનસમુદાય માર્ચ માસથી શરૂ થયેલ કોરોના મહામારીને કારણે આવી પડેલ સંકટ સામે ઝઝૂમી કસોટીકાળ માંથી પસાર થઈ રહ્યો છે... કોઈક અસ્તિત્વ છે, જેનો આપણા અસ્તિત્વ સાથેનો જંગ છેડાયો છે... જેના અંતની ખબર નથી...નાત-જાત, અમીર ગરીબ, ટૂંકમાં કોઈ જ વ્યક્તિ તેમજ કોઈ ક્ષેત્ર બાકાત નહીં હોય કે જે કસોટીના એરણ પર નહીં હોય, આત્મબળ અને ધૈર્ય રાખી આગળ વધીએ અને ઈશ્વરને પ્રાર્થીએ કે આ સંકટમાંથી સૌને પાર ઉતારે.

બરછી (કે દરેક પ્રકાશનો)એ પણ લડત આપવાની છે, મજલ લાંબી કાપવાની છે પરંતુ સમાચારો સાથે શાંતિભાઈના સમયના અને વર્તમાન સમયના સાહિત્ય માંથી ઉત્તમ વાંચન સામગ્રી તારવી/મેળવીને વાંચન વૈવિધ્ય આપવાનો બરછીનો પ્રયત્ન રહેશે.. ઓગષ્ટનો આ અંક અમે...મળેલા સમાચારો સાથે ૨-૩ દશકા દરમિયાન અનેકવિધ ક્ષેત્રે ગણનાપાત્ર કામગીરી/સેવા બજાવી નાગર જ્ઞાતિને ઉજાળનાર પ્રતિભાસંપન્ન જ્ઞાતિ વડીલોના જીવનવૃત્તાંત અત્રે પુનઃ પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ. વ્યક્તિની સિદ્ધિ સાથે વ્યક્તિત્વને વિશેષ મહત્વ આપ્યું છે..કે જેઓ દરેકમાં કોઈને કોઈ વિશિષ્ટ ગુણ જોવા મળે છે...આપના આવા પ્રેરણાદાયી પૂર્વજો/વડીલોની માહિતી હોય કે મોકલી આપશો જે આવનાર પેઢી માટે બહુમૂલ્ય નીવડશે.

અંતમાં...અમને યાદ છે કે મે, જૂન, જૂલાઈના અંક પ્રકાશિત નથી કરી શક્યા છતાં બરછીનું વર્ષ ઓગષ્ટથી શરૂ થાય છે તેને બરકરાર રાખવા આ અંક ઓગષ્ટના અંક તરીકે જ પ્રકાશિત કરી ઓનલાઈન મૂકી રહ્યા છીએ. હાલમાં ગુજરાતના મોટાં શહેરો અને રાજ્ય બહારની ટપાલસેવાની અનિયમિતતાને ધ્યાનમાં લઈ, ફરી એકવાર વડીલો અને પાના ફેરવી વાંચનનો આનંદ માણનાર વાંચકોની નારાજગી વહોરી, ટપાલ સેવાઓ નિયમિત ન થાય ત્યાં કકબરછીને ઓનલાઈન મૂકવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે અને જ્યાં સુધી એક ઓનલાઈન મૂકાશે ત્યાં સુધી લવાજમ નહીં સ્વીકારવાનો પણ નિર્ણય કર્યો છે.

નિષ્કામ ભાવે શ્રેષ્ઠ વાંચન આપવાના અમારા સંકલ્પમાં સૌ કોઈ સમાચાર પ્રેષકો, જાણીતા તથા નવોદિત લેખકો, કવિઓનો સહયોગ મળશે જ તેવી શ્રદ્ધા સાથે વિશ્વાસ છે.

સર્વેના આભાર સહ સૌની કુશળતા ઈચ્છુક....

— વિરેન શાં. ધોળકિયા—તંત્રી

**બરછીના સ્થાપક તંત્રી સ્વ. મુ. શાંતિભાઈની ૩૩મી પૂણ્યતિથિએ સ્મરણાંજલી...****'સ્વ'ની સીમાને પાર કરી સર્વમાં ભળી ગયેલા શ્રી શાંતિભાઈ મ. ધોળકિયા**

'બરછી'ના આઘ સ્થાપક અખિલ ભારતીય નાગર જ્ઞાતિના સૂત્ર સંચાલક, વિશાળ ધોળકિયા પરિવારના મોભી અને સ્નેહી સંબંધીઓના આત્મીય માર્ગદર્શક મુ. વ. શાંતિભાઈ ધોળકિયાએ ટૂંકી માંદગી ભોગવી તા. ૨૩ ઓગષ્ટ(૧૯૮૮)ના રોજ રાત્રે પોતાના દેહની સીમાનું ઉલ્લંઘન કર્યું. તેમના સમગ્ર જીવનનો સામટો વિચાર કરતાં લાગે છે કે સીમાઓ પાર કરી જીવનને બ્રુહદ ને બ્રુહત્તર કરવું તે તેમનો શોખ હતો.

પિતા મગનલાલ ગુલાબરાય ધોળકિયાના વિશાળ પરિવારમાં તેમણે પોતાના અંગત જીવનના સ્વાર્થો અને સુખોનું વિસર્જન કર્યું. પિતાની સંયુક્ત કુટુંબની જીવનભાવનાનો વારસો તેમણે માત્ર ટકાવ્યો જ નહીં એને સુદ્રઢ અને બ્રુહદ કર્યો. જાણકારો જાણે છે અને પ્રમાણે છે કે શ્રી મગનલાલ ગુલાબરાય ધોળકિયાના સંસ્કારો મુ. વ. શાંતિભાઈમાં ઉત્તમ રીતે પાંગર્યા હતા, ફૂલ્યા ફૂળ્યા હતા. શાંતિભાઈના પાર્થિવ દેહ સમક્ષ જે કેટલીક સ્વયંસ્ફૂર્ત અંજલીઓ વ્યક્ત થઈ તેમાં રાજકોટના અગ્રણી ગૃહસ્થ મહેન્દ્રભાઈ માંકડ તેમને હાર અને ભસ્મ અર્પિત કરતાં કહેલું કે આપણી જ્ઞાતિને હવે આવો બીજો નરવીર મળવાનો નથી. તેમનું કુટુંબ આપણી જ્ઞાતિનું એક આદર્શ કુટુંબ છે. શાંતિભાઈ નાના હતા ત્યારે એમના પિતાના બાળવિધવા વૃદ્ધ ફઈ મુ. જયાફઈની આજ્ઞા પ્રમાણે કુટુંબનો કારોબાર ચાલતો. એ સંસ્કારોને શાંતિભાઈએ પોતાના છેલ્લા શ્વાસ સુધી જીવંત રાખ્યા એમાં પ્રાણ પૂર્યા. જેમાં તેઓના પત્ની દીનુબેનનો ફાળો પણ મહામૂલો રહ્યો. ૫૬ વર્ષનું દાંમ્પત્ય જીવન પણ ઉદાહરણરૂપ રહ્યું.

શાંતિભાઈના વ્યક્તિત્વની સુવાસ પાછળ આ 'સ્વ'ની બહાર રહી સર્વને આલિંગનમાં લેવાની ભાવના રહી હતી. પોતાના કુટુંબની સાથે જ તેઓ પોતાના કાકાઓ, મામાઓ, દૂરસૂદૂરના સગા અને પોતાના ભાઈ બહેનોના કુટુંબીજનોને પણ સમક્ષ રાખતા. સદ્ભાગ્યે તેમના પોતાના પરિવારે પણ તેની આ ભાવનાને સહજતાથી અપનાવી લંબાવી. શ્રી મહેન્દ્રભાઈએ સદ્ગતને અંજલી આપવા મોટે પાયે રાજકોટમાં એક સભા કરવાનું પણ અત્યંત આત્મીયતાથી કર્યું.

યુવાનોમાં વિદ્યા અને વ્યક્તિત્વનું દાયકાઓ સુધી સિંચન કરનાર (તે સમયના ગાંધી વિચારધારાને ખરેખર અનુસરનાર આજીવન ખાદીધારી આદર્શ શિક્ષક-ગુરુ) શ્રી રમણિકસેન માંકડે શાંતિભાઈના પ્રશાંત પાર્થિવ દેહને નમસ્તે ખુમારીથી નમસ્તે કરી બૂલંદ કંઠે ધરા ધ્રુજાવતી જે અંજલી આપી તે બહુ સૂચક હતી. 'હે અનંતના યાત્રી તારો શોક ન હોય તેં હાટકેશના સંતાનોમાં ખમીરનું, હિંમતનું, શિસ્તનું સિંચન કર્યું છે. તેં માટી માંથી વીરપુરુષોને ઘડ્યા છે. તારો શોક ન કરાય.' એ શબ્દોમાં શાંતિભાઈના જીવનનું, નીડરતાનું, વીરત્વનું, ક્રાન્તિભાવનાનું પાસું વ્યક્ત થયું. શાંતિભાઈની ડાયનેમિક પર્સનાલિટીનું એ રહસ્ય હતું. સમય પ્રમાણે જીવનને સ્વતંત્રતાથી તાકાતથી ઘડવું એ એમનો જીવનમંત્ર હતો. પરિસ્થિતિવશ માત્ર મેટ્રિક સુધી અભ્યાસ કરી શક્યા અને એજન્સીની નોકરીમાં જોડાયા છતાં તેમણે આત્મ કેળવણીની પ્રક્રિયા આજીવન ચાલુ રાખી. નવું નવું જાણવું, જોવું અને જીવનમાં અપનાવવું તથા



# બહુઆયામી વ્યક્તિત્વ ધરાવતા શાંતિભાઈ...તસ્વીરી ઝલક....



મંત્રી શ્રી ચીમનભાઈ પટેલ(વચ્ચે)ની ઉપસ્થિતિમાં સરકારી કર્મચારીઓના સ્નેહ સંમેલન (૧૯૬૮)માં વેલ્ફેર ઓફીસર તરીકે વક્તવ્ય આપી રહેલા શાંતિભાઈ



૧૯૫૭માં સૌરાષ્ટ્ર છોડતાં પહેલાં ત્યારની વિધાનસભામાં (નીચે)અપાયેલાં સન્માનનો પ્રતિભાવ આપી રહેલા શાંતિભાઈ(ઉપરની તસ્વીર)



શ્રી હાટકેશ વ્યાયામ સંઘના (૧૯૫૪-૫૫ હશે) વ્યાયામવીરો



એક સમયની લોક કલ્યાણમાં કાર્યરત સંસ્થા ભારત સેવક સમાજના મંત્રી શ્રી પુષ્કરભાઈ અંજારિયા દ્વારા સૌરાષ્ટ્ર છોડતાં પહેલાં શાંતિભાઈનું બહુમાન



બરછી ૫૬ વર્ષથી છપાઈને 'વંચાય' છે અને 'વહેંચાય' છે...

અન્યના જીવનમાં તેનું સંક્રમણ કરવું તે તેમનો શોખ હતો. અંગ્રેજ અમલદારોના તેઓ ખાસ વિશ્વાસુ બની શકેલા તે હકીકતના મૂળમાં તેમની નિષ્ઠા, શ્રમ તથા ખુમારી કારણભૂત હતાં. મહત્વનાં ગોપનીય સરકારી કામો તેમણે તેમના ગુરુબંધુ ઉછરંગભાઈએ એટલી ચીવટથી અને વિશ્વાસથી કર્યાં કે તેઓ સર્વેસર્વા બની ગયા. અંગ્રેજી પત્રાચાર પરનું અને ટાઈપીંગ ઉપરનું તેમનું પ્રભુત્વ બેમિશાલ હતું. હાર્વે કલબ, રમતગમતની સ્પર્ધાઓ તથા શ્રી મનહરભાઈ તથા હર્ષવંતભાઈ હાથી સાથે હાટકેશ વ્યાયામ સંઘનું સંચાલન કરવા પાછળ શાંતિભાઈનો સર્વાંગ સંપૂર્ણ મનુષ્ય ઘડવાનો આદર્શ રહેલો હતો.

નૈતિક શુદ્ધિ ઉદારતા અને લક્ષ્યબંધી દ્રષ્ટિથી તેમણે અસંખ્ય સંસ્થાઓ, જ્ઞાતિમંડળો અને પરિષદના વિકાસમાં જે કામગીરી બજાવી તે આજના જમાના માટે તો આશ્ચર્યકારક સિદ્ધિ ગણાય. દુર્ભાગ્યે આજે તમામ સ્તરે સંસ્થાઓને જૂથવાદનો સંકુચિતતાનો અને સ્વાર્થનો લુણ્ણો લાગ્યો છે ત્યારે ડો. કનકપ્રસાદ મંકોડી(સહદયી સેવાભાવી તબીબ,રામાયણના પ્રખર જ્ઞાતા,વ્યયસાયમાંથી નિવૃત્તિ લઈ મધુર કંઠ સાથે ચોપાઈ રામનામના સંકીર્તનકાર દ્વારા આધ્યાત્મિક માર્ગ લેનાર(દંપતી)એ તેઓને જ્ઞાતિની દિવાદાંડી સમાન ગણાવી અંજલી આપતાં ઉચ્ચારેલા અને બીજા અસંખ્ય સ્નેહીજનો અને પત્રલેખકોએ પડઘાવેલા શબ્દો સાચા પુરવાર થાય છે કે આપણી જ્ઞાતિને બીજા શાંતિભાઈ મળનાર નથી, આપણે એમના વગર લકવાગ્રસ્ત થઈ ગયા, પરંતુ એમ બને તેમાં સદ્ગત રાજી ન હોય ખરેખર તો ભારતભરના જ્ઞાતિજનો અને યુવાનો સંકુચિત વાડાબંધી અને મતાંધતા છોડી એક અને અખંડ એકમ બનીને નવયુગના પડકારોને ઝીલવા સમર્થ બને તે ભાવનાથી કામ કરીને જ આપણે શાંતિભાઈને સંતોષ આપી શકીએ. તેમાં ૭૮ વર્ષના આયુષ્યની પળપળ તેમણે આ સ્વપ્ન સિદ્ધ કરવા માટે ગાળી અને છેવટે પૂરી સ્વસ્થતા અને રૌનકથી મૃત્યુને ભેટયા. છેવટ સુધી સૌને મળતા રહ્યા, પિછાનતા રહ્યા, પ્રેરતા રહ્યા...તેમની અંતિમ યાત્રામાં અને પ્રાર્થના સભામાં જે વિશાળ સમુદાય એકત્ર થયેલો તે સૌના મોમાં એમની લાંબી કારકિર્દીની પ્રશંસા હતી, આંખમાંથી વહેતાં આંસુમાં આદર નીતરતો હતો.

પત્રોની જે ધારા વહી તેમાં પણ શાંતિભાઈની ખેલદિલી અને ખુમારી, સેવા અને સ્વાર્પણ, આદર્શ અને અરમાનનો સ્વયં સ્ફૂર્ત પ્રતિભાવ જોવા મળ્યો.

—મહેશ શાં. ધોળકિયા

### **વિના લવાજમે બરછી વાંચી શકાશે – હાલમાં માત્ર ઓનલાઈન**

કલમ કડછી બરછીનું વર્ષ ઓગષ્ટથી શરૂ થતું હોઈ અને ઓનલાઈન લવાજમની સુવિધાનો વધુ લાભ લેવાય રહ્યો છે ત્યારે કેટલાય જ્ઞાતિબંધુઓના લવાજમ અમને મળ્યાં છે...અને લવાજમ અંગે સતત પૃચ્છા પણ થાય છે...બરછી પ્રત્યેની શુભભાવના બદલ સૌનો અંતરથી આભાર.. જેઓના લવાજમ મળી ગયાં છે તેમને આવતા વર્ષમાં મજરે આપીશું...બાકીના સૌને જણાવવાનું કે હાલ લવાજમ નહીં સ્વીકારવાનો નિર્ણય લીધો છે...હાલમાં રસ ધરાવતા સૌ કોઈ [barchhi.com](http://barchhi.com) ઉપર વાંચી શકે છે. જ્યારે સ્થિતિ સામાન્ય થશે ત્યારથી જ વર્ષ ગણી લવાજમ લેવામાં આવશે અને જે અંગેની જાણ SMS/ સોશયલ મીડિયા દ્વારા કરવામાં આવશે.

હાલમાં તો ઓનલાઈન પ્રવૃત્તિઓના સમાચારો, અંગત સારા માઠા સમાચારો, લગ્નવિષયક જાહેરાતો, વ્યાવસાયિક જાહેરાતો તેમજ લઘુવાર્તા, કાવ્યો લેખો વગેરે દ્વારા બરછીને વાંચન વૈવિધ્યથી સમૃદ્ધ રાખવા આપ સૌ જ્ઞાતિજનોનો સહયોગ માત્ર ઈચ્છીએ છીએ.— તંત્રી.



## સમાચાર સંચય :



**રાજકોટ :** છેલ્લા બે દાયકાથી વિશ્વ ગ્લોબલ વોર્નિંગની સમસ્યા સામે લડી રહ્યું છે...ચોમેર વિકાસની ઘેલછામાં વૃક્ષો—જંગલોનું નિકંદન નીકળી રહ્યું છે. પર્યાવરણ સુધારવાની બચાવવાની આ ગંભીર પરિસ્થિતિનો સામનો સામુહિક વૃક્ષ જતનથી શક્ય બને અને આજે પ્રકૃતિની ભલે નાના તણખલા જેટલી પણ ભવિષ્ય માટે તો મૂલ્યવાન સેવા થશે તેવો વિચાર રાજકોટના પર્યાવરણ પ્રેમી ચેતસ ઓઝાને સ્ફૂર્યો અને લોક ડાઉનના સમયનો સદ્ઉપયોગ કરી ભાઈ ચેતસ સાથે તેમના બે મિત્રો પ્રતિક વસાવડા, દેવર્ષિ ત્રિવેદીએ સાથે મળી શ્રમયજ્ઞ આરંભી નાગર બોર્ડિંગના મેદાનમાં આ મિત્રોએ સરખે ભાગે ખર્ચ વહેંચી, બોરસલ્લી, કરંજ, સપન, લીમડો, બીલીપત્ર, ગુલમહોર જેવાં ભવિષ્યમાં ઉપયોગી વૃક્ષોના રોપા લઈ જાત મહેનતથી ખાડાઓ ગાળી વાવેતર કર્યું... બાદમાં સદ્ભાવના

ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટના સહયોગથી ટ્રી ગાર્ડની સુરક્ષા પણ આપવામાં આવી. સમયાંતરે મિત્રો સાથીદારો પાણી વ.નું ધ્યાન રાખી રહ્યા છે અને વૃક્ષો મોટાં થવા લાગ્યાં છે આમ તે સૌની મહેનત આજે ૩-૪ મહીને રંગ લાવી છે. સાથે સાથે બોર્ડિંગની ઓફીસના સેવાકર્મીઓ દ્વારા બહારના ભાગમાં પણ ઓસોપાલવ, મીઠો લીમડો, ગલગોટો તેમજ અન્ય સુવાસિત ફુલોના છોડ રોપવામાં આવ્યા. સ્વયં સ્ફૂરિત સેવા યજ્ઞમાં તેઓ સાથે નક્કી કરી (અગાઉ આ પ્રયોગ થઈ ગયો છે જે નિષ્ફળ રહ્યો છે ત્યારે) સામુહિક જવાબદારી સ્વીકારી આ વૃક્ષોનો યોગ્ય ઉછેર કરી જતન કરીએ. હાલમાં આ ખર્ચ તે સૌએ ભોગવ્યો છે પરંતુ ભવિષ્યમાં વૃક્ષોના નિભાવ અને વધુ વૃક્ષો વાવવા અનુદાનો આવકાર્ય છે...જે માટે ચેતસ ઓઝા (મો.નં.૮૮૬૬૨૮૬૩૮૬)નો સંપર્ક કરવો.

**રાજકોટ :** દર વર્ષે શ્રાવણ માસ દરમ્યાન જ્ઞાતિજનો—સંસ્થા દ્વારા બેડીનાકા સ્થિત હાટકેશ્વર મહાદેવના મંદિર ખાતે સમૂહ રૂદ્રીનું આયોજન કરવામાં આવે છે જે આ વર્ષે સંજોગોને કારણે શક્ય બને તેમ ન હોતાં તા. ૨ ઓગષ્ટના રોજ સવારે ૯થી ૧૦ ઓનલાઈન સંક્ષિપ્ત રૂદ્રીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. શ્રી હેમેન્દ્રભાઈ વસાવડા દ્વારા પૂજન વિધિ કરાવવામાં આવ્યા બાદ સૌએ સ્વગૃહે પૂજા પાઠ રૂદ્રી કર્યા હતાં.

**જામનગર :** વર્તમાન મહામારીના સંજોગોમાં ભક્તજનો હાટકેશ્વર દાદાના ઘેર બેઠા દર્શન કરી શકે તે હેતુથી અત્રેના શ્રી હાટકેશ્વર મહાદેવમાં સંસ્થા દ્વારા કેમેરા મૂકી લાઈવ દર્શનનો લાભ આપવામાં આવ્યો છે..જે માટે આ લિંક નોંધી લેશો... <http://live.jamnanagar.org/>

શ્રીમતી હેતલ ચિરાગ બુચ અને શ્રીમતી સોનલ નાણાવટી સંચાલિત હાટકેશ્વર મહિલા ચેતના વ્હોટસએપ ગ્રુપ દ્વારા લોકડાઉનના સમયગાળા દરમ્યાન દરરોજ સાંજે ૪થી ૭ કુકીંગ, ફોટોગ્રાફી, ગાયન વગેરે જેવી ઓનલાઈન હરિફાઈઓ યોજવામાં આવી હતી. ગ્રુપની બહેનો દ્વારા દરરોજ ઈનામો પણ જાહેર

(૫)

કરવામાં આવતાં હતાં. સૌએ ઉત્સાહભરે ભાગ લઈ મહામારી અને લોકડાઉનની તાણને હળવી બનાવતો આનંદ માણ્યો હતો.

**જામખંભાળીયા :** તાજેતરમાં નાગર કલબ વડોદરા દ્વારા ભારત તથા વિદેશ વસતા સમસ્ત નાગર જ્ઞાતિ માટે ઓનલાઈન ગાયન સ્પર્ધાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં ઉંમર વર્ષ ૩૧થી ૪૫ના વય જૂથમાં અત્રેના શ્રી જલ્પેશ કિરીટકુમાર માંકડ પ્રથમ સ્થાન તથા જીજ્ઞાસુ કિરીટકુમાર માંકડ દ્વિતીય સ્થાન મેળવી રોકડ પુરસ્કાર તથા પ્રમાણપત્ર પ્રાપ્ત કરી સંગીતની તેમની પ્રતિભાને વધુ ઉજાળી. અત્રે નોંધ લઈએ કે તેઓ સંગીત વિશારદ છે. વિદ્યાર્થીઓને સંગીતની શિક્ષા આપી રહ્યા છે, સાથે સાથે પોતાનું ઓરકેસ્ટ્રા ધરાવે છે અને વ્યાવસાયિક ધોરણે જાહેર કાર્યક્રમો, શુભ પ્રસંગો તથા નવરાત્રિ દરમ્યાન રાસ ગરબા, સુગમ સંગીત સાથેના કાર્યક્રમો આપે છે. અભિનંદન સહ શુભેચ્છા. નાગર કલબને પણ લોકડાઉનના સમયમાં જ્ઞાતિ પ્રતિભાને ખિલવતા, મનોરંજન કાર્યક્રમ બદલ ધન્યવાદ આપીએ.

### **સગપણ-સગાઈ :**

- રાજકોટનાં શ્રીમતી રક્ષાબેન અને હિમાંશુભાઈ વેદનાં પુત્રી પ્રેક્ષાનું સગપણ ઉના સ્થિત શ્રીમતી ઉષ્માબેન અને બિમલભાઈ દેસાઈના પુત્ર મંદાર સાથે.
- ભુજના દિવ્યમ ઉત્પલ રાણાનું સગપણ ભુજના કોમલ રાજેશભાઈ બૂચ સાથે.
- રાજકોટ નિવાસી ધીરેનભાઈ નરેન્દ્રભાઈ કિકાણી તથા સૌ. ઝંખનાબેન કિકાણીનાં પુત્રી નિયતીનું સગપણ ભાવનગર નિવાસી ધૈર્યાશુભાઈ માર્કંડરાય ઓઝા તથા સૌ. રેખાબેન ઓઝાના પુત્ર નોમિત સાથે.
- રાજકોટના હેતાંશ (શૌધનભાઈ અને શ્રીમતી પ્રકૃતિબેન દેસાઈના પુત્ર) અને કલગી (ડો. ધૃતિબેન અને ચિરાગભાઈ દેસાઈનાં પુત્રી)નું વેવિશાળ થયું.

### **શ્રી જીતેશ ઓઝા ડોક્ટરેટ થયા**

રાજકોટ ખાતે ગવ.પોલિટેકનીક કોલેજમાં પ્રાધ્યાપક તરીકે કાર્યરત રાજકોટ સ્થિત પ્રા. જીતેશ ભુપેન્દ્રરાય ઓઝાએ આર.કે.યુનિવર્સિટીમાં રજૂ કરેલ Stabilization of Saurashtra Region Soils Using Ciment and Lime Waste વિષય ઉપરના મહાનિબંધને માન્ય રાખી તેઓને પી.એચ.ડી.ની પદવી એનાયત કરી. સંન્નિષ્ઠ પ્રાધ્યાપક પ્રા. જીતેશ ઓઝા શરૂઆતથી જ ઉજ્જવળ શૈક્ષણિક કારકિર્દી ધરાવે છે. તેઓએ જ્ઞાતિ (સાથે આજના સમયમાં યુનિવર્સિટી)ને ગૌરવાન્વિત કરી છે. અભિનંદન..શુભકામના.

### **કુ. જયતિ જોષીપુરાએ એમ.ડી.ની પદવી મેળવી**



રાજકોટના જાણીતા ડો. સુરેશભાઈ જોષીપુરા (એમ.ડી. સ્કીન) અને શ્રીમતી માયાબેનનાં પુત્રી કુ. ડો. જયતિ જોષીપુરા પ્રમુખસ્વામી મેડિકલ કોલેજ આણંદ દ્વારા લેવાયેલ એમ.ડી. પીડિયાટ્રીક્સમાં ઉચ્ચ ગુણાંક સાથે ઉત્તીર્ણ થયાં. અભિનંદન સાથે પિતાશ્રીની દીર્ઘકાલિન તબીબી સેવાનો મળેલ વારસો દીપાવો તેવી શુભકામના. મો. ૯૬૮૭૬૧૨૭૪૦

(૬)

### ધોરણ-૧૦

આર્ષિત નિમિત્ત મંકોડી ૯૭% (CBSC) – હૈદરાબાદ  
(સંસ્કૃત-૧૦૦/ગણિત-૯૯ માર્ક્સ)  
કવન ઋત્વીજ વૈશ્નવ-૮૭% (CBSC)વડોદરા અંગ્રેજી-૯૯માર્ક  
વિધી જીજ્ઞેશ વૈશ્નવ-૮૯% અમદાવાદ મો. ૯૯૯૯૦૦૮૪૬૫  
સ્તવન ધવલ પોટા ૯૪% (CBSC) –અમદાવાદ  
જોબન ઘારેખાન-૯૬% (ICSE)–અમદાવાદ.. શાળામાં પ્રથમ સ્થાને  
(શ્રી પલ્લવભાઈ અને સૌ.રચના ઘારેખાનનાં પુત્રી /  
સ્વ. સુધનવાભાઈ અને મીનાક્ષીબેન ઘારેખાનનાં પૌત્રી)  
જલશ્રી મનિષી અંજારીઆ-૬૮% અમદાવાદ મો. ૯૯૨૫૩૬૧૧૭૪  
રમ્યા ભવદીપભાઈ ઓઝા-૬૭% જૂનાગઢ-મો. ૯૪૨૯૦૯૫૩૮૦

### ધોરણ-૧૨ મૃણાલી હર્ષલ બક્ષી (વિ.પ્ર.) ૭૫% વડોદરા

રાજવી કલ્પેશ બક્ષી ૯૬% (ICSE)વડોદરા  
અંશ ણયા ૯૦% (CBSE) વડોદરા  
અનુજ ઉજ્જવલ બુચ ૯૬% (CBSC)(વિ.પ્ર.)–અમદાવાદ  
નમન કેતન માંકડ ૬૬% રાજકોટ મો. ૯૩૨૭૭૨૨૫૦૧  
**એમસીએ.**

કુ. રૂચિ બંકીમભાઈ ધોળકિયા-ડીસ્ટીંગ્શન સાથે-રાજકોટ.  
મો. ૯૪૨૮૪૬૬૨૫૬

### લગ્ન વિષયક જાહેરાત :

- (૧) બી.એસસી., એલ.ટી., જ.  
૮/૧૯૯૧, ઉ. પ'.૪", મુંબઈ ખાતે  
પ્રા.લી.કંપનીમાં નોકરી કરતા  
યુવકને કન્યા. સંપર્ક :  
૭૯૦૦૧૬૧૩૩૪
- (૨) બી.કોમ., એમ.કોમ(પાર્ટ-૧)  
જ. ૧/૧૯૮૯, ઉ. પ'.૪"(સાદો  
મંગળ) કુંડલીયા કોલેજમાં ૮ વર્ષથી  
નોકરી કરતા યુવકને કન્યા. સંપર્ક  
: ૭૫૬૭૬૯૧૫૯૮
- (૩) જ. ૧૦/૧૯૮૪, એમ.આર.  
તરીકે નોકરી કરતા યુવકને કન્યા.  
સંપર્ક : ૭૫૬૭૨૬૧૯૩૨
- (૪) જ. ૬/૧૯૮૭, એમ.આર.  
તરીકે નોકરી કરતા યુવકને  
કન્યા. સંપર્ક : ૭૫૬૭૨૬૧૯૩૨

### માનવું રહ્યું...

દિવા તળે અંધારું હોય છે, માનવું રહ્યું  
પ્રેમનું આ જગત નોંધારું હોય છે...માનવું રહ્યું  
કહું છું વેદના દિલની તમને ફકત રિવાજથી,  
એ દુઃખો પર નામ મારું હોય છે...માનવું રહ્યું  
વાત નીકળે જો લાગણીની, યાદ તું જ આવે,  
મારાં હૃદય પર વર્યસ્વ તારું જ હોય છે,  
આગમનની રાહ હું આજે પણ જોતો રહું,  
આશાનું એક કિરણ સારું હોય છે...માનવું રહ્યું  
સઝા હું જ ભોગવી લઉં, જો કસૂર હોય તો,  
ગુનાનું કારણ સહિયારું હોય છે...માનવું રહ્યું  
વિશ્વેશ ઝાલા-અમદાવાદ- મો. ૯૯૭૪૪૨૪૯૮૬

**અનંતના યાત્રીઓ :** તા. ૨૮/૮ સુધીની નોંધ  
સુઘાકરભાઈ સનતભાઈ મહેતા-અમેરિકા  
ગં. સ્વ. સર્યુબેન શૈલેન્દ્રભાઈ અવાશિયા-૮૦ વર્ષ-  
અમેરિકા / મનોજભાઈ મનવંતરાય ઓઝા-  
અમેરિકા/નયનાબેન સંદીપભાઈ વૈશ્નવ-૬૧ વર્ષ- ભુજ  
/ઝીલ હેમલ વૈશ્નવ-૧૪ વર્ષ- ભાવનગર  
પરિમલભાઈ હીરાલાલ ધોળકિયા-૭૫ વર્ષ-ભુજ  
સેવાભાવી સજ્જન, ભુજ નાગર મંડળના ભૂતપુર્વ  
પ્રમુખ/ હાટકેશજન મુખપત્રના તંત્રીશ્રી  
હર્ષવર્ધન બીંદુપ્રસાદ અંતાણી-અમદાવાદ  
ડો. દેવેન્દ્રભાઈ જગદીશભાઈ ઘોડાદ્રા-રાજકોટ  
પંકજભાઈ જયસુખભાઈ ઓઝા- રાજકોટ  
મીનાબેન પ્રદીપભાઈ વોરા-અમદાવાદ  
જામનગરના જાણીતા ફિઝીશિયન ડો. વિરેન્દ્રભાઈ બુચ  
(બરછી પ્રતિનિધી પ્રવીણભાઈ, ભાલચંદ્રભાઈના ભાઈ)



## અનંતના યાત્રીઓને શ્રદ્ધાસુમન

રસિકલાલ નટવરલાલ પોટા(નિવૃત્ત સેલ્સટેક્ષ અધિકારી)  
૯૪ વર્ષ-રાજકોટ. મો.૯૮૨૦૨૮૧૪૦૪  
ડો. રશ્મિકાંત અનસુખલાલ બુચ-૮૦ વર્ષ-રાજકોટ  
મીનાબેન મિલાપરાય વસાવડા-રાજકોટ  
ભાવનાબેન મુકેશભાઈ વસાવડા-રાજકોટ  
મધુસુદન(મધુ)ભાઈ સગુણરાય બુચ-રાજકોટ  
કલ્પનાબેન નરેશભાઈ બુચ-રાજકોટ  
ગિરીશભાઈ શાંતિરાય ઓઝા-૮૮ વર્ષ-રાજકોટ  
પિનાકીનીબેન કપિલભાઈ માંકડ-રાજકોટ  
ઋષિકેશભાઈ પ્રહલાદરાય બૂચ-રાજકોટ  
(નિવૃત્ત ચીફ લેબર ઓફિસર એસ.ટી.,રાજકોટ)  
સૌ. જ્યોત્સનાબેન લલિતરાય ઓઝા-રાજકોટ  
સુધાબેન અજીતરાય મંકોડી-ગોંડલ  
સુધાબેન અજીતરાય મંકોડી-ગોંડલ  
હંસાબેન (ડોલરબેન) પુષ્પકાંત બુચ  
શિરીષભાઈ મહેતા -(નીરજભાઈ વૈશ્નવ-  
બરછી પ્રતિનિધીના સસરા)જૂનાગઢ  
ગં.સ્વ. વિદ્યાબેન દિલસુખરાય અવાશિયા-જૂનાગઢ  
લલીતભાઈ ઉછરંગલાલ બુચ-૮૪ વર્ષ-જૂનાગઢ  
હેમાંગ ધ્રુવકુમાર કચ્છી-૫૭ વર્ષ- જૂનાગઢ  
વ્યોમેશભાઈ ગુણવંતરાય વચ્છરાજાની-વડોદરા  
તરૂલતાબેન નાણાવટી -વડોદરા  
મનોજભાઈ મનવંતરામ ઓઝા-વડોદરા  
નિકુંજ માર્કેડરાય દેસાઈ-વડોદરા  
નાગેશભાઈ કુંદનલાલ અવાશિયા-વડોદરા  
હર્ષકાંત ઈશ્વરલાલ વસાવડા(SBI-નિવૃત્ત) અમદાવાદ  
હેમાંગ ધ્રુવકુમાર કચ્છી-૫૭ વર્ષ- અમદાવાદ  
હેમાબેન નરેશભાઈ જોષીપુરા-અમદાવાદ  
અજીતભાઈ ભાસ્કરભાઈ આચાર્ય-અમદાવાદ/  
ગાંધીનગર : કનકબેન યોગેન્દ્રભાઈ માંકડ-૮૬ વર્ષ  
દિવ્યપ્રભાબેન જીતેન્દ્રરાય વસાવડા  
કળાબેન ધનંજયભાઈ બુચ-૮૬ વર્ષ.  
મુંબઈ : ડો. હર્ષદભાઈ જનકલાલ ઘાયા-૮૪ વર્ષ  
પરેશ દિનકરરાય ઘોળકિયા-૬૮ વર્ષ  
જયશ્રીબેન નૈષઘભાઈ વૈશ્નવ

## સંનિષ્ઠ કેળવણીકાર અને લોકસેવક ડોલરભાઈ વસાવડાનું મહાપ્રયાણ

ડોલરભાઈ મહાપ્રસાદ વસાવડાનું અમદાવાદ ખાતે દેહાવસાન થયું. તેઓ વિકાસના અગત્યના સિમાચિન્હો લોક સહકાર, કાર્યકરોની એકતા અને વિશેષમાં શિક્ષકોનો સહકાર અને પ્રેમ સાથે અને કેળવણી ક્ષેત્રને રાજકારણથી પર રાખી ને કાર્યરત રહી શિક્ષણના ઉત્થાન માટે અનેક સંસ્થાઓમાં પોતાની અનન્ય સેવાઓ આપી હતી..

૧૯૬૪માં મહુવા કેળવણી સમાજના માનદ મંત્રી ૧૯૯૧માં શ્રી મહુવા એજ્યુકેશન ટ્રસ્ટના સ્થાપક ટ્રસ્ટી તરીકે કાર્યરત રહ્યા તો ૧૯૮૦થી જ્યુડીશીયલ સર્વિસ, ૧૯૭૬થી ૭૮ સુધી સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીના પ્રો. વાઈસ ચાન્સેલર, ૧૯૮૭ - ૮૯ ભાવનગર યુનિવર્સિટીના ઉપકુલપતિ તરીકે પણ આરૂઢ રહ્યા. આ ઉપરાંત ગુજરાત સેલ્સટેક્ષ ટ્રીબ્યુનલમાં સભ્ય અને ચેરમેન તરીકે, ઈન્કમટેક્સ- સેલ્સટેક્ષ સલાહકાર તરીકે પોતાની સેવાઓ આપી. મહુવાની વિવિધ નાગરિક બેંક, ગ્રામ નિર્માણ સમાજ માટે સતત કાર્યરત રહ્યા.

વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગ વિકાસ અને સમાજના ઉત્થાનના મશાલચી એવા એક નિષ્ઠાવાન શિક્ષણવિદ અને સાચા લોક સેવકની ખોટ પડી છે.

(થોડા સમાચારો આવતા અંકમાં -તંત્રી)

(૯)

## જનસેવાના સાત્વિક સુકાની મુ. રજનીકાંતભાઈ વઘરાજાની



યુડામાં ૨૫-૦૮-૨૧ના રોજ પોતાના પ્યારા સેવા ક્ષેત્ર રાજકોટમાં ૦૮-૦૪-૨૦૦૬ના રોજ પોતાનું આયુષ્ય પુરું કરનાર મુ. રજનીકાંતભાઈના રૂડા કામની અને ઉજ્જવલ ચારિત્રની દિપ્તિ આવનાર પેઢીઓ સુધી વિસ્તરવાની અને સફળ જીવનની પ્રેરણા આપવાની. તેઓએ લોકહિતના કલ્યાણ કાર્યોનો ભેખ ધરેલો. તેમણે સ્થાપિત અને ગતિશીલ કરેલ પહેલી ગૃહમંડળીનું 'જનકલ્યાણ' સોસાયટી નામ અને સ્વગૃહનું 'નટરાજ' નામ એ રીતે તેમણે સૂચક અને સાર્થક કર્યું.

પોતાના ક્ષેત્રમાં લોકોનું કલ્યાણ એ તેમની પ્રવૃત્તિ વત્તા તેની પાછળ નટરાજ ભગવાન હાટકેશ પ્રત્યે સમર્પણની ભાવના બરાબર રજનીકાંતભાઈ.

યુડા-લીમડીમાં પ્રારંભિક શિક્ષણ પામ્યા અને મેટ્રીક થયા મુંબઈ ભણીને. ૧૯૪૨માં અંગ્રેજી વિષય સાથે સ્નાતક થયા અંગ્રેજી સાહિત્ય પ્રત્યે રૂચિ ઘણી અને મનસુખલાલ ઝવેરીની વિધવતા અને વક્તૃત્વથી પ્રભાવિત તેમના પિતા પણ અંગ્રેજી ભાષાના અભ્યાસુ શિક્ષક, તેથી કેળવણી પ્રત્યે રજનીકાંતભાઈનો લગાવ નાનપણથી. પણ નોકરી તેમણે સ્વીકારી એ.જી. ઓફિસ (મુંબઈ) ની પરંતુ મુખ્ય વાત એ છે જ્ઞાન, જ્ઞાનીઓ અને જ્ઞાનાર્થીઓ સાથેનો નાતોતો તેમણે સતત સાચવ્યો. વિદ્યા અને સમજનો ઉપયોગ તો કર્યો જ, એટલે તો ટૂંકા ગાળામાં એ.જી. રાજકોટના એકાઉન્ટ ઓફિસરના હોદ્દા પહોંચ્યા. એવા સમયે જ્યારે દક્ષિણ ભારતીઓનો દુર્જેય ગઢ ગણાતી તે ઓફિસ !

આ બધું તો ઠીક, એ તો આજીવિકા રળવાનું સંકુચિત ક્ષેત્ર. રજનીકાંતભાઈનું વિશાળ ધબકતું કલ્યાણ ઝંખતું હૈયું એમાં પુરાઈ રહે ખરું? એમની સામે હતા લોકો, ભારતના ઝૂઝતા લોકો. તેમણે તેમને આઝાદીમાં સક્રિય કર્યા. રાજકોટ 'સત્યાગ્રહ'માં અને 'હિંદ છોડો' આંદોલનમાં તેમણે ઝંપલાવેલું. ૧૯૪૭ની પંદરમી ઓગષ્ટના મહોત્સવમાં સામેલ થઈ તેઓ આખી રાત મુંબઈમાં ઘુમતા રહેલા.

બસ, અહીં લેભાગુ નેતાઓની પ્રવૃત્તિ સમેટાય છે. ત્યાંથી આ પ્રજાસેવક ખરી લોકજાગરણની પ્રવૃત્તિ શરૂ કરે છે. આ હતો રાષ્ટ્રનો નિર્માણ કાળ. તેમાં ભાગીદાર થવાની તેમને તમન્ના મુંબઈમાં 'સેન્ટ જોન્ટ એમ્બ્યુલન્સ સેન્ટર' સાથે જોડાઈ લશ્કર તાલીમ લીધી. કેવલ્યધામમાં યોગની તાલીમ લીધી અને સંશોધન કર્યું, રૂડા કામ માટે શરીરને કસ્યું. જેના પરિણામે છેવટ સુધી તેમની કાયા સુઘડ અને સુપ્રભ રહી. શ્રમ તેમના માટે ખેલ બની રહ્યો. જે કામ હાથમાં આવ્યું તે ઉપાડી તેમણે જાહેર સેવામાં ઝંપલાવ્યું. મુંબઈ નાગર યુવક મંડળના મંત્રી તથા પછી પ્રમુખ તરીકે આઠેક વર્ષ તેમણે જ્ઞાતિજનોમાં ઉત્કર્ષ પ્રિતી જગાડી ૧૯૫૩માં રાજકોટ એ.જી. ઓફિસ મંડળના મંત્રી તરીકે વર્ષો કામ કર્યું અને અનેક સુવિધાઓ એનાયત કરી. એકવારતો વાતાવરણ દુષિત રાખતા તેમણે ઉમેદવારી ખેંચી,

તો પણ જંગી બહુમતિ તેમને જ મળી. ટ્રેડ યુનિયનના ઈતિહાસની આ અભૂતપૂર્વ ઘટના ગણાય. વિજય તેમના વિવાદાતીત સેવાભાવનાનો થયો એ વાત સમજવા જેવી છે.

લોકહિત અને લોક કેળવણી એ આ વિદ્યાપુરુષના હસ્તદ્વય, અને જોગાનુજોગ જોવો...નિયતિએ તેમનો હસ્તમેળાપ કરાવી સાહચર્ય આપ્યું તે પણ મુ. હેમલતાબેનનું. સુવર્ણમાં જાણે સૌરભ મળી. આ હેમલતાબેનેએક તેજસ્વી વિદ્યાર્થી જતિન વૈષ્ણવને ભણાવ્યો, તે આજે સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના નવા નામે તિમિરમાં જ્યોતિ પ્રગટાવવાની આહલેક જગાડવા ઘુમે છે.

રજનીકાન્તભાઈ જનકલ્યાણ સોસાયટીની સ્થાપનાથી સતત ૧૪ વર્ષ પ્રમુખ રહ્યા અને ચાર દાયકાથી વધુ સમય સુધી તેની એક યા કે બીજી સમિતિમાં સક્રિય રહ્યા. આ ઉપરાંત બીજી ચારેક હાઉસીંગ સોસાયટીના વિકાસમા પણ તેમનું નોંધપાત્ર પ્રદાન રહ્યું છે. એ કહેવાની જરૂર તો ન હોય કે નિયમ વિરૂધ્ધના કામો માટે તેમને અકલ્પ્ય વળતરની લાલચો અને નિમયસર કામ કરવા બદલ મોટા ઘર્ષણો અપાયાં. પણ સંસ્કારના દંઢ પાયા પર જેનું ચારિત્ર ઘડાયેલું તેવા રજનીકાન્તભાઈ આ તમામ વચ્ચે અવિચલ રહી કર્તવ્ય નિભાવતા રહ્યા.

રાજકોટ નાગરિક સરકારી બેંક સાથે તેઓ સ્થાપનાથી ઘનિષ્ટ રીતે જોડાયેલા રહ્યા. સભાસદ તરીકે સદા જાગૃત. સામાન્ય સભામાં રજૂ થતા ઠરાવો પરનાં તેમના સુચનોને મેનેજમેન્ટ પણ સન્માન આપતું. નાગરિક બેંકના વિસરાયેલા સ્થાપક સ્વ. જન્મશંકર અંતાણીના નામને ગૌરવભરે પુનઃસ્થાપિત કરવાના રજનીકાન્તભાઈના અથાગ પ્રયત્નો તેમના પોતાના ઉમદા સ્વભાવનો ચિતાર આપે છે. તેમને બેંકે અવારનવાર સન્માન્યા છે, તે ઘટના તેમના શુદ્ધ ચારિત્ર નો તો ખરો જ, પણ બેંકની શુદ્ધ પણ નીતિરીતીનો નિર્દેશ કરે છે. તેમના વરદ હસ્તે ક્રિકેટર કપિલદેવને બેંક દ્વારા ચેક એનાયત થયેલો.

રાજકોટની જ્ઞાતિની તેમણે બહુવિધ સેવા કરી છે તે કેમ ભુલાય? જો કે હવે તો ઠામુકાં મંડળો જ ભુલાતાં જાય છે! આ ખેદજનક હકીકત તેમના જેવા સમર્થ, સુદંઢ, સમુદાર નેતા માટે ચિત્કાર કરે છે. તેઓ નાગર યુવક મંડળના મંત્રી-ઉપપ્રમુખ-પ્રમુખ તરીકે ઘણા સક્રિય હતા. ખાસ ઉલ્લેખ પાત્ર છે નાગરોની વાડાબંધી - વૈદિક, ગૃહસ્થ કે છ વિભાગોની - અટકાવવા તેમણે કરેલો પુરુષાર્થ. દુઃખ કે તેને આપણે સફળ નથી બનાવ્યો વાડા તો વધતા જાય છે. વિશાળ ક્ષેત્રે કામ કરવા તેમણે અખિલ ભારતીય નાગર પરિષદ દ્વારા પણ સમગ્ર નાતના હિતમાં કામ કરવા પ્રયત્ન કરેલ, રાષ્ટ્રીય ઉપાધ્યક્ષ પણ બન્યા.

કદાચ, સર્વમંગલ ટ્રસ્ટ એ રજનીકાન્તભાઈનું સૌથી કામાયબ સફળ માનસ સંતાન ગણાય. તેના કાર્યક્રમોમાં હિત અને ઉત્કર્ષ, સમૃદ્ધિ અને સંસ્કારનું તેમનામાંનો સમન્વય અભિવ્યક્ત થયો છે. આ સંસ્થાની પ્રવૃત્તિઓ સિમિત પણ સંગીન રહી છે. પરિક્ષાના પરિણામ બાદ ઉત્તમ પ્રતિભાઓનું અભિવાદન કરી વિદ્યાપ્રીતિને તેણે પ્રોત્સાહન જરૂર પુરું પાડ્યું છે. રજનીકાન્તભાઈની કાર્યશૈલી પરત્વે કે તેમના આગ્રહો કે અભિગમો વિશે મતભેદ હોય શકે, પણ જીવનભર એમણે જ્યાં પણ નેતૃત્વ આપ્યું, તેમાં તેમની નિષ્ઠા અને શુદ્ધિ બાબતે તેમની સામે એકપણ આંગળી ઉઠી નથી,



કે નથી પોતાની સ્વસભાનતાથી કોઈની સ્વતંત્રતા ઇનવ્યાનો તેમના પણ આક્ષેપ. સર્વમંગલ ટ્રસ્ટ આર્થિક ટેકો પણ આપતું રહ્યું ચૂપચાપ એણે એવાં ગુપ્તદાન કર્યાં છે, જેની દાતા-ગૃહિતાને પણ ખબર ન પડે. આ સંસ્થા દ્વારા યોજાયેલ શોકસભામાં અનેક જ્ઞાતિ અને જાહેર સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓએ તેઓ સાથેના સંસ્મરણો વાગોળી આ વિરાટ વ્યક્તિત્વને શ્રદ્ધાસુમન આપ્યાં હતાં. શાંતિભાઈ સાથેનો વર્ષો જૂનો નાતો જાળવી 'બરછી'ને પણ તેઓનું માર્ગદર્શન અને કુટુંબીજનોની સેવા સાંપડ્યાં છે તેની નોંધ લેવી ઘટે જ!

૨૪નીકાન્તભાઈએ આપણા જાહેર જીવનની અંધારી ૨૪ની પર ચંદ્રની જેમ શીતળ પ્રકાશ પ્રસરાવ્યો છે, ચૂપચાપ.આવું જીવન અને એનો સંગ ભાગ્યશાળીને જ મળે.એવાનું સ્મરણ આપણી મૂઢતાને ઓગાળે એ જ પ્રાર્થના.

### ચંદુભાઈ બક્ષી પંચમહાભૂતમાં વિલીન

૧૯૧૪માં રાજકોટમાં જન્મેલા કર્નલ સી.સી. બક્ષીના નામથી જ્ઞાતિ-સમાજમાં જાણીતા શ્રી ચંદુભાઈ બક્ષીનો અમદાવાદ ખાતે ૮૫ વર્ષની જૈફ વયે દેહવિલય થયો.

કેટલાંક બહુઆયામી વ્યક્તિત્વોથી આપણે અજ્ઞાત હોઈએ છીએ...રહીએ છીએ.કારણ 'સ્વ'ની ઓળખ મેળવી ચિદાનંદ રૂપ શિવોહમ્...શિવોહમ્ના યાત્રીક વ્યક્તિવિશેષ સિદ્ધિપ્રસિદ્ધિની ખેવનાથી પર હોય છે...મુ. શ્રી ચંદુભાઈ બક્ષીને તેમાં સમાવી શકાય.તેઓ માત્ર લશ્કરના અધિકારી જ નહીં, દેશના સ્વતંત્રતા પછીના વર્ષોમાં ગણ્યાગાંઠ્યા સાઈફર તજજ્ઞોમાં એક, ચિત્રકાર, એક સમયે હાટકેશ વ્યાયામસંઘ દ્વારા ભજવાયેલ નાટક 'કાશિમર હમારા હૈ' જેવા નાટકોના નાટ્યકલાકાર અને એક નખશીખ સજજન તો ખરાજ ! પણ આ બધાનો સરવાળો કરીએ તો કર્નલ બક્ષીનું પૂરું માપ નીકળતું નથી. દુન્યવી દ્રષ્ટિએ તઓ એક ખ્યાતનામ નિવૃત્ત અફસર હતા પણ એમનું બહુરૂપ માત્ર બહુરૂપીનું નહતું. આંતરીક વિકાસની દ્રષ્ટિએ અતિ સૂક્ષ્મનો સાક્ષાત્કાર કરી ચૂક્યા હોય તેમ લાગે.લશ્કરી અફસર હોવું અને આધ્યાત્મિક બાબતોમાં સંશોધન કરવું એ વિરોધાભાસી વાત લાગે પણ બાળપણથીજ તેઓના જીવનમાં વિરોધાભાસમાં જ જાંદગીની ઉત્ક્રાંતિ થયેલ.પોતાનું ઘડતર એવી રીતે થયેલ કે માત્ર લશ્કરમાંજ નહીં જોડાયા પરંતુ ઉતરોત્તર આગળ પણ વધ્યા. તેઓ નિવૃત્ત થયા ત્યારે સેનાના એક ગુપ્ત વિભાગ જોઈન્ટ સાઈફર બ્યુરોમાં નાયબ નિયામક પણ રહ્યા.

લશ્કરી કારકિર્દી દરમ્યાન જ શ્રી બક્ષીની આધ્યાત્મિક બાજુ પણ આકાર લેતી ગઈ હતી. એમનો વ્યવસાય કાંડાનું કૌવત અને બુદ્ધિબળ માંગતા તો એમનો શોખ હૃદયનું ઊંડાણ માંગતું. વર્ષોની જહેમત દરમ્યાન શ્રી બક્ષીએ અધ્યાત્મને લગતાં દુનિયાભરના સાહિત્યનો ગહન અભ્યાસ કર્યો.જેના નીચોડ રૂપે 'વૈશ્વિક ચેતના' પુસ્તકનો ઉદય થયો.ત્યારબાદ તો તેઓની કલમ દ્વારા 'જીવનના રંગ, મિનારા,આપણા સુફીસંતો, ભાદરના તારા, રોશન હુઈ રાત' આલ્બમ,અલૌકિકા,સ્વાંત: સુખાય,ચોરાની ગીતા, નોર્યા સરનામા નોર્યા ઠેકાણા, મેઘાણીભાઈ વ્યક્તિ વિશેષ, એસોટેરીકા, નાનક નામ જહાજ હૈ અને સદ્ગુરુશ્રી પાગલબાબા જેવાં ચિંતન-મનનના અનેક પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં. તેઓ પોતાને લેખક નહોતા માનતા પરંતુ કલમના ઈલમને ગુરુની પ્રસાદી જ ગણતા. જેને વ્યાવસાયિક રીતે ક્યારેય સ્વીકારેલ નહી. ખરેખર તો તેઓએ ૧૯૮૦માં હૃદયરોગના હુમલા પછી લેખનકાર્ય શરૂ કર્યું હતું પણ એમની કલમ જાણે અર્થ સભર વાતો કરતી હોય તેમ સહેલાઈથી સરતી જણાતી. ચંદુભાઈના પુસ્તકો અધ્યાત્મ અને ચિંતનને લગતાં સાહિત્યમાં આપેલું પ્રદાન એક સિમાચિન્હ બની રહેશે....આવા સત્ચિત્આનંદ સ્વરૂપ મુ. ચંદુભાઈને કોટિ કોટિ વંદન.

## નવી પેઢીના દેહ-દિમાગના મૂક ઘડવૈયા હર્ષવન્તભાઈ ઈ. હાથી



૧૯૨૧ – ૨૦૦૬.

તાજી આઝાદીની ખુલ્લી હવા.

એ દિવસો ભારત લાંબી ગુલામીની મૂર્છામાંથી જાગતું હતું.

સર્વત્ર નવજાગરણના ઉત્સાહનાં મોજાં ઊછાળા લેતાં હતાં.

નવી પેઢી વિકાસના માર્ગો ઢૂંઢતી હતી, કંઈક નવું કરવાની સર્વત્ર તમન્ના હતી. એક અંગ્રેજ કવિએ કહ્યું છે તેમ, એ સમયે જીવવું તે નર્યો આનંદ અને યુવાન હોવું તે તો સ્વર્ગ.

અમે ત્યારે બાર-તેરના, હર્ષવન્તભાઈ પૂરા પચાસના.

સરલ, સાલસ, પ્રસન્ન, શાંત વ્યક્તિત્વ, ચૌધરી હાઈસ્કૂલમાં નવા સાયંસ ટિચર આવ્યાનો વાયરો પ્રસર્યો. અમે બેંચ પર બેઠા વાટ જોઈએ, ટૂંકા હોળેલા વાળ, ખાખી જેવું પેન્ટ, ઈન્ શર્ટ, ટૂંકી મૂછ, ચહેરા પર કર્તવ્યભાવ – પણ અરે, આ તો હર્ષવન્તભાઈ ! અમારી વ્યાયામ શાળાના સૂત્રસંચાલક ! એ તો બોર્ડ પર ફોર્મ્યુલા લખવા માંડયા. અમારો ઉત્સાહ માય નહિ (અત્યારે પણ નથી માતો)

બે જ કામ હર્ષવન્તભાઈએ કર્યા – વિજ્ઞાનની દ્રષ્ટિ શીખવી અને શરીરની તંદુરસ્તીનો કીમિયો – બંને જાતે પ્રયોગ કરીને પણ આ બંને કામ તેમણે એટલી નિષ્ઠાથી, નિસબતથી, ઓતપ્રોત થઈને કર્યા કે બે ત્રણ પેઢીઓનું મજબૂત નિર્માણ થઈ ગયું. મગજ અમારું વિજ્ઞાન ગણિતના નામથી કંપે, પણ હાટકેશ વ્યાયામ સંઘમાં હર્ષવન્તભાઈના નેતૃત્વથી મળતી તાલીમને ઝંખે. તેઓ કિશોર પેઢી સાથે એવા ઓતપ્રોત થતા કે કસરત હોય કે કવાયત, ડમ્બેલ્સ હોય કે લેઝિમ, સ્પોર્ટ્સ હોય કે પ્રાર્થના તેમના આદેશમાં રહેવાનું ગમતું.

બજરંગ ને આદર્શને એવી વ્યાયામ શાળાઓ રાજકોટમાં થોડી વહેલી શરૂ થયેલી એવી એક યુવા સંસ્થા રચવાનો ખ્યાલ શાંતિભાઈને આવ્યો. તેઓ સાહસ, વીરતા અને મનોબળના ઘડતર વિશે ભારે ઉત્સાહ ધરાવતા. તેમણે વાત મૂકી, હર્ષવન્તભાઈએ અને તેમના નાના ભાઈ મનહરભાઈએ સ્વીકારી. અને ૧૯૭૯માં હાટકેશ વ્યાયામ સંઘ સ્થપાઈ. શાંતિભાઈ જનસંપર્કના જીવ, મનહરભાઈ આયોજન સેવાના માણસ અને હર્ષવન્તભાઈએ સંભાળ્યું પ્રત્યેક્ષ મેદાનનું કામ. આ ત્રિપુટી હતી પણ મનોમૂર્તિતો એક જ, ધગશ તો એક સરખી જ: યુવક યુવતીનો ઉત્તમ વિકાસ. અહીં યુવા વર્ગને દેહ સુદૃઢ કરવાની તાલીમ મળતી, તેની સાથે તેમનામાં સમૂહ ભાવના, નેતૃત્વ, ખેલદિલી, ભ્રાતૃભાવ, સંચાલન, સ્વયંશિસ્ત જેવા આંતરિક ગુણો પણ ખીલતા. બાગબાન હતા હર્ષવન્તભાઈ. તેઓ શિસ્તના આગ્રહી પણ જડતા ગોતી ન જડે. તેમને ગુસ્સે થતાં જોયાનું યાદ નથી. છોકરા છોકરીઓ ત્યાં બિન્ધાસ્ત ખેલકૂદ કરે છતાં ઉદ્ધતાઈ કે મશ્કરી કે અપમાનનો એક પણ કિસ્સો પેદા થયો નથી. વ્યાયામ શાળા પગપાળા પ્રવાસો કરે. હસ્તલિખિત પત્ર કાઢે, શહેરની સ્પર્ધાઓમાં ભાગ લે, અખિલ હિંદ ના. પરિષદના

ભુજ, અજમેર, દિલ્હીના અધિવેશનોમાં વ્યવસ્થા માટે નિમંત્રણથી જાય. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના રાજકોટ અધિવેશનના વ્યવસ્થા કામમાં આ સંસ્થાનો સિંહફાળો. આમા બધે કરોડરજૂ રૂપે હોય હર્ષવન્તભાઈ.

અમને તો ખબર નહોતી કે અમારા શિલ્પીનું પોતાનું ઘડતર કેવી રીતે થયેલું? એની તો છેક હમણાં ખબર પડી, કે તેમનું બાળપણ અસામાન્ય પ્રતિકુળતા વચ્ચે વિતેલું. પિતા ઈન્દુભાઈનું છત્ર તો ૧૯૨૪માં જ તૂટ્યું. સંજોગો એવા કે પ્રથમ આ ભાંડરુઓ મામા પ્રોફેસર સી. એ. બુચની દેખરેખ નીચે રહ્યાં, અને ત્યારબાદ તેમના ઉછેરની જવાબદારી કાકા શંકરભાઈ હાથી માથે આવી. પ્રો. સી.એ. બુચ પ્રખર – મેઘાવી – વિદ્યાવ્યાસગી શિક્ષક. તેથી બૌદ્ધિક તેજસ્વીતા એમણે સંકોરી અને શંકરભાઈ શાંત, ઉદાર વ્યવહાર ડાહ્યા સજ્જન. તેમના સંપર્કે શાણપણ અને સહનશીલતાના સદ્ગુણો તેમનામાં રોપ્યા પરંતુ ખેલવા કૂદવાનો મસ્ત ઘડતરકાળ 'સ્વગૃહ'ની સલામતિ અને ઉષ્મા વચ્ચે વિતવાને બદલે, અત્રત્ર ભટકવામાં જાય, ત્યારે કુમળા ફુલને કેવી વેદના થાય, એ તો અનુભવનાર જ જાણે. અહીં મહત્વની વાત એ છે કે હર્ષવન્ત (અને મનહર) જેનું નામ, તેમણે પોતાના જીવનને કુંઠિત થવા ન દીધું આ અંગે કદી કોઈને વાત પણ ન કરી અને પોતાના સ્વજનો તથા વ્યાયામ શાળાના પરિજનોને સ્નેહવાત્સલ્યથી નવાજ્યાં.

હર્ષવન્તભાઈની શિક્ષક તરીકેની કારકિર્દી પ્રભાવંત રહી. દિમાગની કેળવણી દિલ દઈને દેતા. ૧૯૪૨ માં બી.એસસી. થયા. સૌરાષ્ટ્ર અને આઈ.પી. મિશન શાળામાં શિક્ષણકાર્ય કર્યું, અને આવ્યા ચૌધરી હાઈસ્કૂલમાં. વિજ્ઞાનની કેળવણી તેઓ શુદ્ધ વૈજ્ઞાનિક ધોરણે આપતા. તેમના પાઠ રસ ઊભો કરતા, પણ ઈતર વાતોથી નહિ, વિજ્ઞાનને જીવંત રીતે રજૂ કરીને. આ ઉપરાંત એન.સી.સી., સ્પોર્ટ્સ, પરીક્ષા સંચાલન, ઈન્સ્પેક્શન, ઈત્યાદિ કામગીરીના સંચાલનમાં તેમનો 'હાથી ફાળો' રહેતો. ૧૯૭૧થી તેઓ આચાર્યપદે રહેલા પણ કદી શિક્ષક અને સજ્જન મટયા નહિ.

ખૂદ પોતે ખેલકૂદમાં પારંગત હતા અને મોટી હરીફાઈમાં યુવાવયે ભાગ લઈ ઘણા ચાંદ-કપ જીતેલા. પણ હર્ષવન્તભાઈમાં કંઈક એવી આંતરિક મોટાઈ હતી, કે તે અન્યને વિકસવાની તક આપવામાં કૃતાર્થતા અનુભવતા. નેતૃત્વના ગુણો ભરપુર, પણ વ્યવસ્થા કરી પોતે ખસી જતા. સ્વભાવ એવો સાલસ કે જાતને વંચિત રાખીને બીજાને આગળ કરે. સદ્ભાગ્યે સ્વ. રંજનબેન જેવાં પરિપૂરક પત્ની મળ્યાં, જેમણે પરિવારની જવાબદારીઓ પોતાના માથે લઈ લીધી, એટલું જ નહિ, મિલનસાર, વાતોડિયા, બહિર્મુખ, આનંદભર્યા પોતાના સ્વભાવથી હર્ષવન્તભાઈના બધાજ અભાવોને વિખેરી જીવનને હર્ષવંતું કર્યું. આ દમ્પતી વચ્ચેનો નાતો અત્યંત સજીવ હતો. રંજનબેનની વિદ્યાયનો રંજ લાંબો ન વેઠવા જ, જાણે આ સંસ્કાર સ્વામીએ તુરત લીલા સમેટી.

પુત્ર, પુત્રવધૂ અને બે પુત્રીઓના તેમના નિકટ પરિવારના હૃદયની જેમજ અમારા જેવાં તેમનાં હજારો માનસસંતાનોના હૃદયમાં તેમનું સ્મારક બન્યું છે, તેને કાળ ભૂંસી શકશે નહીં.

– મહેશ ધોળકિયા



## આમજન માટે મસિહા ડો. હરિશ્ચંદ્રભાઈ બુચ



કોઈની વિદાયથી સ્વયંભૂ ગામ બંધ રહ્યાની, સ્મશાન યાત્રા – પ્રાર્થનાસભામાં ૧૦ થી ૨૫ હજારની ભીડ જમા થઈ હોય, અઢળક ફૂલહારમાં સેવાની સુવાસ મહેકતી હોય તેવી વિરલ ઘટના આજે જોવા મળે ખરી ? સાંપ્રત સમયમાં સંવેદના, કડ્ડણા, દયા, માનવતા જેવા સદગુણો આપણા જીવનના શબ્દકોષમાંથી લુપ્ત થતા જોઈ રહ્યા છીએ ત્યારે પોતાનું સમગ્ર જીવન આ સદગુણો અને મૂલ્યો થકી ઉજાળી અગણિત લોકોના જીવનમાં પ્રાણ પૂરનાર ઝાલાવાડ પંથકના આમજન માટે મસિહા, દરેક માટે સ્વજન સમા ડો. હરિશ્ચંદ્ર રમણિકલાલ બુચનો (૨૦૧૩માં) ૮૭ વર્ષની વયે જીવનદીપ બુઝાતાં આવું અંતિમ માન-સન્માન મળ્યું અને આ દ્રશ્યો લીમડીમાં તાદ્રશ્ય થયાં હતાં.. આજના સમયમાં વિરલ ઘટના જ ખરીને ?

હરિશ્ચંદ્રભાઈનું બાળપણ કરાંચીમા સંસ્કારોથી સમૃદ્ધ પરંતુ આર્થિક રીતે અતિ સાધારણ કુટુંબમાં વીત્યું. દેશના ભાગલા સમયે કરાંચી છોડી પહેરેલ કપડે સૌ ભારત આવ્યા. ત્યારે હરિશ્ચંદ્રભાઈ મેડિસીનના પહેલા વર્ષમાં અભ્યાસ કરી રહ્યા હતા. પરિસ્થિતિને કારણે આગળનો અભ્યાસ કરવો અતિ કઠિન હતો પરંતુ દ્રઢ આત્મનિર્ધારથી ડોક્ટર થવાનો નિર્ણય અડગ હતો. મુંબઈની કે.ઈ.એમ. કોલેજમાં રેફ્યુજી સીટ પર પ્રવેશ પણ મેળવ્યો. હોસ્ટેલમાં રહેવાની નાણાકીય વ્યવસ્થા ન હોવાથી કોટનગ્રીન ખાતે ગોડાઉનમાં ચોકીદાર તરીકે નોકરી કરી રાત્રે સ્ટ્રીટલાઈટના અજવાળે અભ્યાસ જારી રાખ્યો. એક વખત જમવાનું અને ટ્રામને બદલે ચાલીને કોલેજ જઈ હંમેશા અવ્વલ નંબરે જ રહ્યા, સ્કોલરશીપ મેળવતા રહ્યા અને છેલ્લા વર્ષમાં ગોલ્ડમેડલ મેળવી એમ.બી.બી.એસની પદવી મેળવી ડોક્ટર થયા. બાદમાં ડીપ્લોમા ઈન ચાઈલ્ડ હેલ્થ (ડીસીએચ)નો અભ્યાસ પણ કર્યો.

રાજકોટની સિવિલ હોસ્પિટલમાં મેડિકલ ઓફીસર તરીકે નોકરીમાં જોડાયા. ભાઈઓ બહેનોના લગ્ન તથા અન્ય સાંસારિક જવાબદારી નિભાવતા ગયા. રાજકોટથી ભાયાવદર અને ત્યાંથી લીમડી બદલી થઈ જ્યાં સતત ૨૨ વર્ષ નોકરી કરી. બે વખત લોકોએ રજૂઆત કરી બદલી બંધ રખાવી પરંતુ ત્યારબાદ શક્ય ન બનતાં નોકરીને તિલાંજલી આપી ત્યાં જ સ્વતંત્ર પ્રેક્ટીસ શરૂ કરી. અને તે પણ ઓછી નહીં ૩૦ વર્ષ..! કેવી રીતે તે પણ જાણવા જેવું છે... ૨૨ વર્ષ માત્ર ૫ રૂા.માં અને છેલ્લાં આઠ વર્ષ નાદુરસ્ત તબીયતને કારણે ભારણ ઘટાડવા રૂા. ૨૦ ફી કરી આ બંને માંથી પણ ૩૦% તો વિના મૂલ્યે જ હશે. આમ, પોતાની ભૂતકાળની પરિસ્થિતિને હંમેશા યાદ રાખી રિદ્ધિ સિદ્ધિ – પ્રસિદ્ધિથી નિર્લેપ રહી પાંચ દાયકા ખરા અર્થમાં 'ગરીબોના બેલી' બની તબીબી સેવા કરી સાચો માનવ ધર્મ બજાવી જાણ્યો. લીમડીની કેળવણી, સાહિત્ય, પાંજરાપોળ જેવી અનેક સંસ્થાઓમાં સંકળાયેલા રહીને તેમજ અનુદાનો આપીને પણ લોકસેવા કરી.

કપરા દિવસોથી માંડી સુખ સમૃદ્ધિ સુધીના જીવન દરમ્યાન અનેક તડકી છાંયડીના સાક્ષી બની રહેનાર જીવનસંગિની દક્ષાબેનનું યોગદાન ઓછું આંકી શકાય તેમ નથી. દક્ષાબેન મુંબઈના વેસ્ટર્ન રેલ્વે ચીફ શ્રી દિલસુખભાઈ ઇયાનાં પુત્રી. નોકર ચાકર સાથેના ગર્ભશ્રીમંત પરિવારમાં ઉછેર છતાં માત્ર ખાનદાની અને સંસ્કાર જોઈ હરિશ્ચંદ્રભાઈ સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાયાં અને આજીવન દુઃખ સુખમાં સઘિયારો આપ્યો. આ માનવતા સાથેની સેવાનું સુફળ તેઓએ અને આજે તેમનો સમગ્ર પરિવાર ભોગવી રહ્યો છે.

## કાર્ટૂનિસ્ટ રમેશ ભૂય સૌને હસતા છોડી ગયા



(મુ. રમેશભાઈ ઉપરાંત ૩ ભાઈ અને ૪ બહેન. જેઓ અમારા ફઈના સંતાનો (સ્વ. શાંતિભાઈના ભાણેજો) થાય. બધાં જ આજીવન અપરિણીત રહ્યાં હતાં...જો કે આજે આમાંથી કોઈ હયાત નથી, અને આમ વંશ પૂરો થયો. આજે જેને ૧૧૦ વર્ષ થયાં છે તે મુંબઈની પન્નાલાલ ચાલમાં લગભગ ૮ દાયકા આ ભૂય પરિવારે નિવાસ કર્યો હતો. – વિરેન ધોળકિયા)

સાંઠ પાંસઠ વરસ સુધી જેમણે સતત પોતાની પીંછી ચલાવી નિર્દોષ, સરલ, મજેદાર, બૌદ્ધિક હાસ્ય રેલાવતાં કાર્ટૂન – કટાક્ષ ચિત્રો સર્જ્યા હોય, તેવા મહામના માનવ અને આર્ટિસ્ટ રમેશ ભૂયની ચિરવિદાયના પ્રસંગે 'આપણને સૌને રડતા છોડી ગયા' એમ લખવું અનુચિત લાગે છે. જેણે પોતાના આઠમા વરસથી અંતિમ સભાનતા સુધી સૌને હસાવવાનું, હળવા રાખવાનું અને એ રીતે જીવનનાં ઉત્તમ મૂલ્યોનો સમાહર કરવાનું વિરાટ નિષ્કામ કર્મ કર્યું હોય, તે પોતે તો એમ જ કહે, 'તમને હસતા જોવા તે જ મારું જીવન ધ્યેય'.

રમેશ ભૂય હવે આપણી વચ્ચે સ્થૂળ સ્વરૂપે નથી, પરંતુ પોતાનાં હજારો કટાક્ષચિત્રો દ્વારા ઉપલબ્ધ છે અને રહેશે. રમેશ ભૂયનો પરિચય 'બરછી' ના સુજ્ઞ વાચકોને તો ઠીક, કોઈપણ સંસ્કારી ગુજરાતીને આપવાનો ન હોય. તેમનાં કટાક્ષચિત્રોથી 'બરછી'ના ચાહક નાગરો તો વાકેફ છે જ કિન્તુ ભારતના અને વિદેશના રસિકો પણ તેમનાં નામ-કામથી જ્ઞાત છે. કેમ કે 'બરછી' માં તો તેમનાં કાર્ટૂન અવારનવાર આવ્યાં છે. ('બરછી' ના મુખપૃષ્ઠ પરનો સૌપ્રથમ લોગો રમેશભાઈનું સર્જન હતું) તેની જેમ જ અનેક પત્રોમાં તેમનાં ઠટ્ટાચિત્રો છપાતાં રહ્યાં છે.

જાણીતા કાર્ટૂનિસ્ટ રમેશ ભૂય ત્રણ વિક્રમ સર્જવા માટે જાણીતા થયા છે.

મુંબઈનાં લોકપ્રિય સાપ્તાહિક 'જન્મભૂમિ-પ્રવાસી'ની પૂર્તિમાં રમેશ ભૂયનાં ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપતાં ચાર સામાજિક કટાક્ષચિત્રો છેલ્લાં સત્તાવન વર્ષ થયા વણઅટકયાં, સતત દર રવિવારે પ્રગટ થતાં રહ્યાં તે એક વિક્રમ છે.

બીજો વિક્રમ એ છે કે રમેશ ભૂયની કટાક્ષચિત્રોની કારકિર્દી આજથી બાસઠ વર્ષ પહેલાં શરૂ થઈ હતી. જ્યારે આઠ વરસની ઉંમરે તેમનાં કેરીકેચર-કાર્ટૂનો એક અંગ્રેજી સામાયિક 'ટોકી હેરલ્ડ'માં છપાવાં શરૂ થયાં. રસપ્રદ હકીકત એ છે કે આપણા જયેષ્ઠ કાર્ટૂનિસ્ટ શ્રી આર. કે. લક્ષ્મણ ૧૯૪૬માં જ્યારે મૈસુર યુનિવર્સિટીની બી.એ.ની પદવી મેળવીને અભ્યાસ પૂરો કરી રહ્યા હતા, ત્યારે રમેશ ભૂયની કાર્ટૂન કારકિર્દી ૧૯૪૪ના માર્ચ મહિનાથી જ આરંભાઈ ચૂકી હતી. આમ તેઓ સિનિયર મોસ્ટ કાર્ટૂનિસ્ટ ગણાય.

રમેશ ભૂયનો ત્રીજો વિક્રમ એ છે કે ફિલાન્સ કાર્ટૂનિસ્ટ તરીકે તેમનાં કાર્ટૂન અત્યાર સુધી જુદાં જુદાં ૬૬ સામાયિકોમાં પ્રગટ થઈ ચૂક્યાં છે.

તેમાં ૧૯૪૭થી 'ટાઈમ્સ ઓફ ઈન્ડિયા'ની રવિવારની આવૃત્તિ, 'ઈલેસ્ટ્રેટેડ વીકલી ઓફ ઈન્ડિયા', 'ધર્મયુગ', 'શંકર્સ વીકલી' જેવાં જા્યંટ પ્રકાશનોથી માંડી અને આજે પણ નાનકડી સંસ્થા 'જા્યંટ ઈન્ટરનેશનલ'નાં ટ્યૂકડાં મુખપત્ર સુધી રમેશ બૂચનાં કાર્ટૂન છપાતાં રહ્યાં છે. 'ચિત્રલેખા' સાપ્તાહિકમાં પિસ્તાલીસ વરસ સુધી તેઓનાં રાજકીય તેમ જ સામાજિક કાર્ટૂનો પ્રગટ થતાં રહ્યાં. એટલુંજ નહીં અંગ્રેજી, ગુજરાતી ઉપરાંત હિંદી, મરાઠી, દેનિકો, સાપ્તાહિકો, પાક્ષિકો, માસિકો તરફથી રમેશ બૂચનાં સામાજિક તેમ જ રાજકીય કાર્ટૂન માટે માગણી થતી રહી.

ઉપરાંત આંતર રાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રે ન્યુયોર્કની ડબલ ડે એન્ડ કંપનીનાં પુસ્તક 'વર્લ્ડ ઓફ કાર્ટૂન્સ' માટે ભારતમાંથી રમેશ બૂચનાં કાર્ટૂન પસંદગી પામ્યા હતાં. 'ઈલેસ્ટ્રેટેડ વીકલી'માં પ્રગટ થયેલાં તેઓના કાર્ટૂનને ડબલ ડે કંપનીએ શ્રેષ્ઠ કાર્ટૂનનાં આંતરરાષ્ટ્રીય કાર્ટૂન પ્રદર્શન માટે તેમ જ તેનાં આલ્બમ માટે પસંદ કરેલ. અત્યાર સુધી તેમના કાર્ટૂનના પાંચ સંગ્રહ ગુજરાતીમાં તેમજ એક અંગ્રેજીમાં કાર્ટૂનનું પુસ્તક પ્રગટ થઈ ચૂક્યાં છે. ૧૯૭૪માં 'જન્મભૂમિ પત્રો' તથા સૌરાષ્ટ્ર ટ્રસ્ટ તરફથી રમેશ બૂચનો સન્માન સમારંભ મુંબઈની જહાંગીર આર્ટ ગેલેરી ખાતે યોજાયો હતો. એ વખતે અઠવાડિયા સુધી રમેશ બૂચના જુદાં-જુદાં ઓરિજનલ કાર્ટૂનોનું યોજાયેલ પ્રદર્શન જોવા માટે મુંબઈગરા મોટી સંખ્યામાં ઉમટી પડ્યા હતા.

૧૯૮૬માં વડોદરાની સંસ્થા 'સંસ્કાર પરિવાર' તરફથી સંસ્કારી વાંચન પીરસતાં કટાક્ષચિત્રો આપવા બદલ રમેશ બૂચને 'સંસ્કાર એવોર્ડ' એનાયત થયો હતો. સંસ્થાઓ અને વાચકોની જેમ સર્વશ્રી ડોક્ટર એસ. રાધાકૃષ્ણન, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ, જવાહરલાલ નહેરૂ, શ્રીમતી ઈન્દિરા ગાંધી, ફિલ્ડ માર્શલ સામ માણેકશા, ક્રિકેટર વીનુ માંકડ, કલ્યાણજી આણંદજી જેવા અનેક લોકો રમેશ બૂચનાં કાર્ટૂન જોઈને પ્રભાવિત થયેલ અને પ્રશંસાપત્ર પણ પાઠવેલ.

અત્યાર સુધી એક માત્ર રમેશ બૂચે ફિલાન્સ કાર્ટૂનિસ્ટ તરીકે એક જ સાપ્તાહિક, 'જન્મભૂમિ-પ્રવાસી' માટે છેલ્લાં સત્તાવન વર્ષ થયા એકધારાં, નિયમિત કાર્ટૂન આપ્યાં છે. આ કાર્ટૂનોએ ચાલીસ વર્ષ પૂરાં કર્યાં એ પ્રસંગે 'જન્મભૂમિ ભવન' ખાતે મુંબઈના ગજરાતી પત્રકાર સંઘ તરફથી તથા ઉપનગરી જનસેવા સમિતિ સંચાલિત મહાત્મા ગાંધી ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ જર્નાલિઝમના ઉપક્રમે યોજાયેલા સન્માન સમારંભમાં એ વખતના 'જન્મભૂમિ-પ્રવાસી' ના તંત્રી શ્રી હરીન્દ્ર દવેએ કહ્યું હતું કે 'એક જ અખબારમાં આટલાં વર્ષો સુધી એકધારાં, એક જ વ્યક્તિનાં કાર્ટૂનો પ્રગટ થતાં રહે, તેને ગુજરાતી પત્રકારત્વમાં વિક્રમ ગણી શકાય. ત્રણ પેઢી થયા રમેશ બૂચનાં કાર્ટૂનો 'પ્રવાસી'માં જોતા હોય તેવા ઘણા પરિવાર છે. રમૂજની સાથે બોધ પણ આપી જાય છે આમ તેમના કાર્ટૂન આડકતરી રીતે સમાજ સેવા કરે છે.'

આજથી સત્તાવન વર્ષ પહેલાં અખબારોમાં રાજકીય કટાક્ષચિત્રો પ્રગટ થતાં. પણ સામાન્ય માનવીના રોજિંદા જીવન પર રમૂજ અને કટાક્ષ કરતાં સામાજિક કાર્ટૂનો દર રવિવારે આપવાનો નવો ચીલો 'જન્મભૂમિ-પ્રવાસી' દ્વારા ૨૧મી નવેમ્બર, ૧૯૪૮ની 'જન્મભૂમિ-પ્રવાસી'ની પૂર્તિમાં ચાર સામાજિક કાર્ટૂન પ્રગટ થવાની શરૂઆત થઈ.



## સુગમસંગીતના મહારથી શ્રી ભદ્રાયુ ધોળકિયાની અયાનક 'એકઝીટ'



શિક્ષણ, કલા અને સંસ્કારથી દૈદિપ્યમાન એવા અરવિંદભાઈ મલભાઈ ધોળકિયાના વારસાનું જતન કરી તેને દીપાવનાર પુત્ર શ્રી ભદ્રાયુ અરવિંદભાઈ ધોળકિયા તા.૧૮/૦૫/૦૮ ની સવારે અયાનક સૌને અલવિદા કરી ફાની દુનિયા છોડી ગયા.

અત્યાર સુધી મેળવેલ અસંખ્ય સિદ્ધિઓ, દેશ-પરદેશમાં આપેલા કાર્યક્રમો, તેમની કેસેટ-સીડી પ્રસિદ્ધિથી માંડી છેલ્લા વિરલ એવા ગુજરાત રાજ્યના ગૌરવ પુરસ્કાર સુધીના સમાચારો લખતાં અમારી અને સૌ વાંચનારની છાતી ગજગજ ફૂલતી તેવા સુગમસંગીતના મહારથી, સ્વરકાર, ઉદ્ઘોષક અને તે કરતાં પણ વિશેષ સંસ્કારની સુવાસ-અંતરના ઉજાસ, મૂઠ્ઠાભાષી, કૃષ્ણ જેમનું

પ્રિય પાત્ર તેથી અવનવા વેષપરિધાન, દરરોજ તરોતાજા અવનવી વાતો, વડીલો સાથે તેના બરની વાતો, તો યુવાનો મિત્રો સાથે તેના લેવલની જોકસ, શેર-શાયરી, SMS અને કૃષ્ણ જેવું જ પ્રેમાળ, ખાનદાની, નિખાલસ, ઉમદા વ્યક્તિત્વ.. મળે તેને તેનું સાન્નિધ્ય અને સામિપ્ય માણવું ગમે તેવા ભદ્રાયુ અરવિંદભાઈ ધોળકિયાની જીવનમંચ પરથી અયાનક EXIT ના સમાચારે કુટુંબીજનો કે જ્ઞાતિનેજ નહિં દેશ પરદેશના અગણિત ચાહકો, સાથીદારો, કલાકારો, મિત્રો, શુભેચ્છાકોને રડાવ્યા જ નહીં એક ખાલીપો સર્જી ગયા.

દરેકના આપ્તજન હોય કે દરેક માટે આપ્તજન હોય તેમ ચિરનિદ્રામાં પોઢેલ ભદ્રાયુભાઈને જાણે છેલ્લીવાર પણ મળી લેવાની તાલાવેલી સાથે માનવ મહેરામણ ઉમટી પડેલ. અંતિમયાત્રા માટે માર્ગો ટૂંકા પડેલ, રાહદારીઓએ પણ દંગ રહી આખરી સલામી આપી તો વર્તમાનપત્રોએ વિસ્તૃત ક્વરેજ આપ્યું, દૂરદર્શન આકાશવાણીએ પણ વિશેષ કાર્યક્રમ આપ્યા...કહે છે જેવું જીવન તેવું મૃત્યુ હોય છે...

'ગુલમ્હોર'માં નિવાસીત ભદ્રાયુ ધોળકિયા સુગમ સંગીત, સ્વરાંકન, લેખક, ઉદ્ઘોષક તરીકે ૫૬ વર્ષની જીંદગી દરમ્યાન વસંતમાં ખીલતાં ગુલમ્હોરની જેમજ મ્હોરી ઉઠયા હતા....

સુગમ સંગીત ક્ષેત્રે 'ટોપ-૧૦'માં ગણના કરી શકાય તેવા ભદ્રાયુભાઈએ 'અમે શિવરંજની'ની સ્થાપના દ્વારા સુગમ સંગીતને નવાનવા પ્રયોગો દ્વારા જીવંત રાખ્યું છે અને જે રહેશે. ટૂંક સમયમાં પહેલાં તેમના નેજા હેઠળ રાજકોટના વિરાણી હાઈસ્કૂલના મધ્યસ્થ મંડળમાં અનેક જાણીતા કલાકારોને લઈને યોજાયેલ સર્વાંગ સુંદર યાદગાર યોજાયેલ... જે અંતિમ કાર્યક્રમ હશે તેવી કલ્પના પણ હતી?

સંગીત નાટ્ય અકાદમીના સભ્ય તરીકે રહી જ્ઞાતિ સહીતના કલાકારોને 'પ્લેટફોર્મ' પુરું પાડ્યું, તો સંગીત-વાદના વર્ગો દ્વારા અનેક પ્રતિભાઓ તૈયાર કરી.

ઉદ્ઘોષક - (પ્રોગ્રામ કોમ્પીયર) તરીકે માણવા એક લ્હાવો હતો. ઈન્સ્ટન્ટ પંકિતઓ શાયરી, જોકસ, ટીખળ. જેવો કાર્યક્રમ તેવા મૌલિક વિચારો સ્ફૂરિત થતા આવે. તા.૧૮/૦૪ ના રોજ રાજકોટ ખાતે નરસિંહ મહેતાની પ્રતિમા સમયની ઉદ્ઘોષણા માટે વિશાળ સંખ્યામાં ઉપસ્થિત જ્ઞાતિજનો તેના સાક્ષી છે... લીલા તો જુઓ ! આ પણ જ્ઞાતિ માટેનો છેલ્લો કાર્યક્રમ !

એડવાઈઝરી કમિટિ ફોર યુથ પ્રોગ્રામ આકાશવાણી રાજકોટ યુથ બોર્ડ ગાંધીનગરના સભ્ય, ભાવનગર યુનિ.ના ફાઈન આર્ટ ફેકલ્ટી તરીકે, પાયલ તથા હેમુ ગઢવી સ્મૃતિ સંસ્થાનમાં ટ્રસ્ટી તરીકે જોડાયેલા રહી સાંસ્કૃતિક ક્ષેત્રે મૂલ્યવાન પ્રદાન આપ્યું.

ભદ્રાયુભાઈના પ્રોડ્યુસર અને ડીરેક્ટર તરીકે દુરદર્શન પરથી રજૂ થયેલ કાર્યક્રમ 'તાક ધીનાધીન', 'સંતાકૂકડી' જેવા સંગીત પ્રધાન કાર્યક્રમોએ તેમના સંગીતના ઉંડા જ્ઞાનનો પરિચય કરાવેલ. હિન્દી ફિલ્મ 'અગ્નિકાલ' માં બ્રેક ગ્રાઉન્ડ મ્યુઝિક આપ્યું તો 'ભાભી' તથા 'નાટક' સીરિયલમાં પોતાનો કંઠ આપ્યો હતો. વાવ તેમજ આંખોની આરપાર જેવી ટેલીફિલ્મોમાં અભિનયના ઓજસ પાથરી કલાના દરેક ક્ષેત્રે પોતાનો જીવ રેડ્યો.

ગુજરાતી સંગીતને લોકભાગ્ય બનાવવા નવા નવા પ્રયોગો માટે જાણીતા ભદ્રાયુભાઈ આર્થિક ઉપાર્જનના ઉદ્દેશ વિના લગ્નગીતો, બાળગીતો, ભજનો, સ્તોત્રો, સ્તવનોની પોતાના અને અન્ય કલાકારોના કંઠ સાથે અસંખ્ય કેસેટ્સ સીડી તૈયાર કરાવે અને મિત્રો, શુભેચ્છાકોને છૂટથી વિતરીત પણ કરે. છેલ્લે તો આપણા સંસ્કાર જળવાઈ રહે ઘરમાં કથા થઈ શકે તે માટે પોતાના અવાજમાં સંગીતમય સત્યનારાયણ ભગવાનની કથાની સીડી તૈયાર કરાવી વિતરીત કરી. (યુટ્યૂબનો ઉપર તેમની પ્રતિભાની ઝલક મેળવજો)

થોડાં વર્ષોથી બેંકમાંથી સ્વૈચ્છિક નિવૃત્તિ લીધા બાદ તો સંગીતજી જીવનમંત્ર બનાવ્યો હોય તેમ થોડાં વર્ષોથી નવરાત્રી દરમ્યાન નવ નવ રાત પોતાનો કંઠ આપી યુવાનોને ગરબે ધૂમાવ્યા હતા, તો શ્રીનાથજીની ઝાંખી કાર્યક્રમે દેશ વિદેશમાં ધૂમ મચાવી વધુ પ્રસિદ્ધિ મેળવી. ભદ્રાયુભાઈ સલામ !

'મારી અંત સમય કેરી સુણો અરજી, લેજો ચરણોમાં નાથજી દયારે કરી

લેજો શ્રીનાથજી બાવા દયારે કરી, મને તેડાં રે યમ કેરાં કદી ના આવે, મારો નાથ તેડાવે...'

જાણે ઈશ્વરે અરજ સ્વીકારી હોય તેમ ભદ્રાયુભાઈ આપણી વચ્ચે સ્થૂળ દેહે ન રહ્યા પરંતુ તેમના પ્રેમ, શબ્દો, સંગીત ગૂંજતાં રહેશે અને તે દ્વારા તેઓ હંમેશા હૃદયસ્થ રહેશે.

**શ્રી રમેશ બૂચ :** (પાના-૧૫નું ચાલુ) એ વખતે ગુજરાતી પત્રકારત્વમાં સમાજીક કાર્ટૂનોનો એક નવો યુગ શરૂ થયો. આજે આવાં સામાજીક કાર્ટૂનો બોક્સ કાર્ટૂનરૂપે લગભગ દરેક અખબારનાં અનિવાર્ય અંગ જેવા બની ગયાં છે. બરછીમાં પણ વર્ષો સુધી તેઓના કાર્ટૂન પ્રકાશિત થયાં જે અગાઉના વર્ષોના બરછીના વાંચકોને ખ્યાલ હશે જ. એક વધારે આશ્ચર્યજનક વાત જાણવા જેવી છે કે રમેશ બૂચ તથા તેમના ભાઈઓ-બહેનો બધાં અભ્યાસમાં, વ્યવસાયમાં તથા જીવનમાં સ્વતંત્ર રહ્યાં છે. રમેશ બૂચના પિતા, જે. જે. સ્કૂલ ઓફ આર્ટસના સ્નાતક, શંભુપ્રસાદ એમ. બૂચે લાઈફ પરથી પોર્ટ્રેટ પેઈન્ટિંગ દોરવામાં પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી હતી. અનેક મહાન વિભૂતિઓનાં ઓઈલ પેઈન્ટિંગ શંભુપ્રસાદ બૂચે તૈયાર કર્યાં હતા. રમેશભાઈના બે મોટાભાઈ હરિશ બૂચ તથા લલિત બૂચે પત્રકારત્વ ક્ષેત્રે નામના મેળવી હતી. તેમનાં નાના ભાઈ બિપીન બૂચ પણ પત્રકારત્વ ક્ષેત્રે સેવા આપી રહ્યા છે. તેમનાં નાના બહેનો જયશ્રી એસ. બૂચ તેમજ પ્રતિભા એસ. બૂચ મુંબઈનાં ઘણાં સામાયિકો માટે લેખનકાર્ય કરે છે. (આજે કોઈ હયાત નથી.)